

Др Владимир ЧОЛОВИЋ*

СТАТУС КОРИСНИКА ОСИГУРАЊА ИЗ УГОВОРА О ОСИГУРАЊУ ЖИВОТА КАО НАСЛЕДНИКА

Сажетак

Уговор о осигурању живота може бити закључен као уговор за случај смрти и уговор за случај доживљења. Корисник осигурања, као лице које није учесник уговорног односа, може бити именован у случају закључења уговора за случај смрти. Међутим, корисник осигурања може бити именован и у уговору о осигурању од последица несрећног случаја, као, иакође, једном облику осигурања лица. У раду се, пре свега, посвећује пажња кориснику осигурања као другом лицу у односу на уговорача и осигураника. Одређивање статуса корисника осигурања као наследника уговорача осигурања представља низ питања која се тичу: – именовања; – ојозива; – односа према осталим наследницима уговорача осигурања; – статуса суме осигурања; и – односа поверилаца уговорача осигурања према кориснику осигурања. У раду се анализира разлика између уговора за пуни рачун или за рачун који се тиче, са једне стране, и уговора у користи треће, са друге, што је битно са становишта статуса корисника осигурања. Осим тога, аутор, крајко, посвећује пажњу и неким основним карактеристикама уговора о осигурању живота и разлозима и циљевима закључења истих. Такође, у раду се представља дилема истих прејимана суме осигурања и поклона код ојозива корисника осигурања, као и могућности преварног осигурања уговорача осигурања према повериоцима, а које се тиче издвајања већих премија за уговор о осигурању живота. У том смислу се у раду закључује да ова питања нису, у истој мери, регулисана у домаћем законодавству, односно, Закону о облигационим односима Републике Србије.

Кључне речи: – Осигурање живота. – Корисник осигурања. – Уговорач осигурања. – Сума осигурања. – Наследник.

* Редовни професор и научни саветник Института за упоредно право Београд, v.colovic@iur.rs.

1. УВОД

Корисник осигурања је лице које је именовано од стране уговарача осигурања и које, на основу тога, има право на одређену корист из уговора о осигурању, уколико се испуне услови наведени у уговору. Корист коју има корисник осигурања је сума осигурања утврђена уговором о осигурању. Корисника осигурања можемо да дефинишемо како код осигурања имовине, тако и код осигурања живота. Но, код осигурања живота више лица могу имати то својство, што значи да, осим, уговарача осигурања, корисник осигурања може бити осигураник (код осигурања за случај доживљења, али не код осигурања за случај смрти), али и неко друго лице, које је одређено уговором о осигурању. Употребили смо израз „неко друго лице”, а не „треће лице”, које се појављује код осигурања од одговорности и које је, такође, корисник осигурања. Но, код осигурања од одговорности не можемо говорити о користи, као код осигурања живота, обзиром да се „треће лице” појављује као лице које захтева накнаду штете, која је настала одговорношћу осигураника, који је и закључио уговор о осигурању од одговорности. Иако, фактички, „треће лице” има право на исплату износа из суме осигурања, оно не може имати својство корисника осигурања, као лица која су то својство „добили” по уговору о осигурању живота.¹

Међутим, корисник осигурања може бити одређен и у уговору о осигурању од последица несрећног случаја, обзиром да и ова врста осигурања спада у осигурање лица. Морамо рећи да осигурање од последица несрећног случаја садржи поједине елементе и осигурања имовине, имајући у виду да се код ове врсте осигурања исплаћује накнада материјалне штете настала на телу, затим трошкови лечења, итд. Но, код ове врсте осигурања и неко друго лице може бити одређено као корисник осигурања, што дефинишу и сви општи услови који дефинишу осигурање од незгоде.²

Именовање корисника осигурања у уговору о осигурању живота је производ воље уговарача осигурања. Но, из те чињенице произлази низ последица, па, самим тим, и питања, која су веома значајна након остварења ризика, односно, након настанка осигураног случаја. Оно што, на овом месту, морамо рећи, јесте да се корисник осигурања може одредити, само, кад се закључује осигурање за случај смрти. Након смрти осигураника, корисник има право, како смо рекли, на одређену корист из уговора о осигурању.

У овом раду ћемо покушати да одговоримо на нека битна питања, кад је у питању статус корисника осигурања, као и статус суме осигурања која му се

1 Право трећег лица проистиче из уговора о осигурању, већ има извор у проузрокованој штети, односно, проистиче из деликтне одговорности. Предраг Шулејић, „Застарелост потраживања из правних односа осигурања као предмет законског регулисања”, *Ревизија за право осигурања* 2/2009, Београд 2009, 18. Право трећег лица на непосредан захтев (*actio directa*), укључујући и процесно овлашћење у облику непосредне тужбе, да покрене парницу против осигуравача, чини сам темељ свих осигурања од одговорности. Тиме се остварује се јавни интерес за сигурну законску заштиту трећег лица, а тиме се испуњава и сврха овог осигурања. Loris Belanić, „Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 28, 1/2007, 3.

2 Термин који се, такође, користи за осигурање од последица несрећног случаја.

исплаћује, а нека од њих се тичу следећег: – прихватање именовања од стране корисника; – положај корисника као наследника уговарача осигурања, било законског, било тестаменталног; – положај корисника у односу на наследнике уговарача осигурања; – статус суме осигурања у односу на заоставштину; – права поверилаца уговарача осигурања према кориснику; – статус суме осигурања у случају одбијања именовања од стране корисника, као и у случају немогућности утврђивања идентитета корисника; итд. Осим тога, посветиће се, кратко, пажња и разлици између уговора о осигурања за туђ рачун и уговора о осигурању у корист трећег. Иначе, у Републици Србији се статус и права корисника осигурања регулишу одредбама Закона о облигационим односима (даље: ЗОО)³ у оквиру одсека који носи наслов „Осигурање живота у корист трећег лица”⁴.

1.1. Сврха закључења уговора о осигурању живота

Тешко је јасно одредити сврху закључења уговора о осигурању живота, али се она најчешће односи на заштиту лица која зависе од уговарача осигурања или осигураника. Осим тога, уговарачи често закључују ову врсту осигурања, како би оставили поклон брачном другу, деци, унуцима, па чак и добротворним и другим организацијама, у случају њихове смрти.⁵

Због наведеног ћемо посветити кратку пажњу појединим облицима животних осигурања у САД. Наиме, најчешће се закључују четири облика уговора о осигурању живота. Први се односи на орочено осигурање, које је најчешће у пракси. Ово осигурање се може закључивати за период од једне до тридесет година. Ако осигураник умре у периоду трајања осигурања, осигуравач исплаћује накнаду кориснику. Премије за орочено осигурање су обично најниже, али расту са годинама осигураника. Многи послодавци нуде запосленим закључење ове врсте осигурања. Послодавци, углавном, и плаћају премију. Други облик осигурања је „осигурање за цео период” („*whole life insurance*”). Накнада се исплаћује кориснику, без обзира када осигураник умре, што значи да ће се исплатити сума осигурања и у случају, када осигураник умре ван периода покрића осигурања. Премије су код овог облика много веће, него код орочених осигурања и пуне премије се плаћају сваке године у току трајања осигурања. Осигуравачи су дужни да разлику између износа премије и стварних трошкова осигурања стављају на посебан рачун. Овај рачун се може искористити за плаћање фиксне премије у каснијим годинама осигурања. Након смрти осигураника, корисник прима само накнаду одређену у полиси, а не и новац са наведеног рачуна.⁶ Трећи облик животног осигурања је тзв. „универзална полиса” која је слична другом, поменутом, облику, али се разликује од

3 Закон о облигационим односима – ЗОО, *Сл. лист СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Сл. лист СРЈ*, бр. 31/93, *Сл. лист СЦГ*, бр. 1/2003 – Уставна повеља.

4 Чл. 957–965 ЗОО.

5 Mike Smith, Celia Ray Hayhoe, „Life Insurance: The Different Types of Policies”, *Virginia Cooperative Extension*, publication 354–143, 2005, Virginia State University, 1, *dostupno na adresi: https://www.pubs.ext.vt.edu/content/dam/pubs_ext_vt_edu/354/354-143/354-143_pdf.pdf*, 10. 11. 2020.

6 *Ibid.*

тог облика, у смислу да уговарач може да промени износ премије, па и накнаде, односно, суме осигурања. Додатно уплаћени новац се уплаћује, такође, на посебан рачун. Уговарач осигурања може користити средства са тог рачуна, у смислу да једне или више година не плаћа никакву премију, односно, да за премију искористи средства са тог рачуна. Осим тога, за овај облик осигурања је карактеристично што неки уговори могу предвидети да, након смрти осигураника, корисници приме и суму осигурања и средства са посебног рачуна. Четврти облик осигурања живота је „варијабилна универзална полиса” код којег је могуће улагање средстава на име осигурања у акционарске и друге фондове, што може омогућити раст средстава по вишим стопама него улагање новца на посебне рачуне код наведених облика осигурања. Но, ови фондови могу имати и губитке. Али, може се уговорити и улагање на фиксни рачун са ниском гарантованом каматном стопом. Но, у том случају, може се десити да ће уговарач морати да плаћа већу премију да би одржао полису на снази.⁷ Значи, од могућности уговарача осигурања, његовог циља који се огледа у закључењу појединог облика животног осигурања, као и начина могућности плаћања премије у дужем временском периоду, зависиће и избор једног од наведених облика полисе. Поменули смо ове облике осигурања живота и због статуса корисника осигурања, који није ни уговарач ни осигураник, а чија се права разликују у зависности од облика осигурања које је закључено.

Иначе, треба поменути и друге врсте животних осигурања које не акумулирају новчану вредност.⁸ Само животно осигурање повећава вредност новца, а како се премије уплаћују, тако акумулација те вредности кроз камате повећава износ суме осигурања.⁹

Кад говоримо о животним осигурањима која се, најчешће, закључују код нас и у другим државама које имају сличан систем осигурања, разликује се, како смо рекли, осигурање за случај смрти и осигурање за случај доживљења. Осигурање за случај смрти се закључује без обзира на чињеницу када ће се смрт догодити, затим као осигурање за случај смрти настале до одређеног тренутка („привремено” осигурање) и као осигурање наживљења, када ће осигуравач исплатити суму осигурања кориснику ако наживи осигураника.¹⁰ Са друге стране, осигурање за случај доживљења најчешће закључују лица, која желе да обезбеде одређени приход након одласка у пензију. Оно се закључује ради исплате суме осигурања, ако осигураник буде жив у време које се дефинише уговором. У супротном, осигуравач неће исплатити суму осигурања ни наследницима осигураника, а ни кориснику. Ипак, може се уговорити да наследницима буде исплаћена премија уз одбитак трошкова осигуравача.¹¹ Мора се рећи да премија зависи и од величине ризика, који може да се оства-

7 *Ibid.*, 2.

8 David T. Russell, James T. Chong, G. Michael Phillips, „Raising Cash Under Duress And The Role Of Cash Value Life Insurance: An Educational Example”, *American Journal of Business Education*, Vol. 11, 2/2018, 23.

9 *Ibid.*, 24.

10 Јасна Пак, Илија Бабић, *Приручник за осигурање и право осигурања*, Триглав осигурање а.д.о., Београд 2020, 146–147.

11 *Ibid.*, 147.

ри у конкретном случају и везан је за појединца.¹² Постоји и мешовито осигурање, код којег се исплаћује сума осигурања и за случај смрти и за случај доживљења.¹³

Иначе, у многим земљама је трансформација животног осигурања уследила након развоја технике и технологије у истим. Такође, у већини земаља је веома тешко одредити која животна осигурања би, у потпуности, одговорила потребама становништва.¹⁴

2. РАЗЛИКЕ ИЗМЕЂУ УГОВОРА ЗА ТУЂ РАЧУН ИЛИ ЗА РАЧУН КОГА СЕ ТИЧЕ И УГОВОРА У КОРИСТ ТРЕЋЕГ

Уговор за туђ рачун или рачун кога се тиче се разликује од уговора у корист трећег, али ова два уговора имају и неке сличности. Код уговора у корист трећег корисник осигурања нема никакве обавезе према осигуравачу, као ни према уговарачу осигурања, што се тиче плаћања премије или трошкова закључења уговора. Овде је корисник осигурања у потпуности ван било каквог односа између уговарача и осигураника. Са друге стране, код уговора за туђ рачун или рачун кога се тиче, корист из уговора може имати и уговарач осигурања, у чијој је државини полиса осигурања, али, само, уз пристанак лица за чији рачун је закључен уговор. Код уговора у корист трећег то није случај. Уговарач осигурања не може да буде корисник осигурања, ако је друго лице именовано за корисника. Исто тако, код уговора за туђ рачун или рачун кога се тиче уговарач осигурања не може, током трајања уговора, својом вољом одређивати корисника, док код уговора у корист трећег, уговарач је овлашћен да по својој вољи мења и одређује корисника осигурања. Наравно, уз ограничења.

Значи, кад говоримо о осигурању за туђ рачун, говоримо о обезбеђењу покрића осигурања за лице које није учествовало у закључењу уговора о осигурању. Али, као што је случај код осигурања од одговорности, код овог облика осигурања ради се и о обезбеђењу покрића који је уговарач осигурања, а који може бити одговоран за насталу штету на стварима које користи или чува.¹⁵

Овде ћемо поменути немачки Закон о уговорима о осигурању¹⁶ који предвиђа могућност тумачења уговора о осигурању, у смислу да ли је или није одређен корисник осигурања. Наиме, у сумњи се, по тој одредби, сматра да осигураник не поступа као заступник, већ за туђ рачун.¹⁷ Практично, немач-

12 G. M. Purani, „Life Insurance – Growth Engine of Society”, *International Journal of Research and Review*, Vol. 4, 6/2017, 29.

13 J. Pak, I. Babić, 147.

14 G. M. Purani, 29.

15 Јасна Пак, „Уговор о осигурању за туђ рачун или за рачун кога се тиче”, *Токови осигурања* 3/2018, 48.

16 Закон о уговорима о осигурању Немачке – ЗУОН (*Gesetz über den Versicherungsvertrag – VVG*), 23. 11. 2007. (*Sav. sl. glasnik I*, 2631), измене и допуне у складу са чл. 2 Закона од 20. 9. 2013. (*Sav. sl. glasnik I*, 3642), измене и допуне у складу са чл. 15 од 17. 8. 2017. (*Sav. sl. glasnik I*, 3214), измене и допуне у складу са чл. 2 Закона од 30. 11. 2019. (*Sav. sl. glasnik I*, 1942, 1945).

17 Чл. 43, ст. 2 ЗУОН.

ки законодавац одређује, да ће се, у оваквим ситуацијама, сматрати да је име нован корисник осигурања. Да је то тачно, потврђује и одређа која дефини-
ше да, у случају да се не може утврдити, односно, да не постоји сумња, да је
уговор закључен у корист трећег, сматрати да је закључен у сопствено име.¹⁸
Одређа која дефинише уговор о осигурању који се закључује у сопствено
име, а у корист другог, одређује да се такав уговор може закључити са или без
одређивања осигураног лица.¹⁹

3. КОРИСНИК ОСИГУРАЊА

– ЛИЦЕ КОЈЕ НИЈЕ УЧЕСНИК УГОВОРНОГ ОДНОСА

Корисник осигурања код осигурања имовине је, пре свега, осигураник
(постоји изузетак који се тиче осигурања од отворности), а код осигурања
живота осигураник није увек и корисник осигурања. Код осигурања живота
за случај смрти, осигураник није корисник осигурања. То су уговарач осигу-
рања (који, морамо рећи, може бити осигураник, али је он корисник осигу-
рања, ако је неко други осигураник) или друго лице, а код осигурања за случај
живљења корисници осигурања могу бити уговарач осигурања, осигураник,
али и друго лице.

У сваком случају, уговарач осигурања је у улози стипуланта, осигуравач у
улози промитента, а корисник је у улози бенефицијара, који стиже непосредно
и самостално право према осигуравачу. То је основна дефиниција која обја-
шњава однос ових лица, као и статус корисника осигурања. Значи, корисник
осигурања добија право на основу закључења уговора између уговарача осигу-
рања и осигуравача, а они одређују и обим и садржај тог права.²⁰ У случају
да, у уговору о осигурању није означен корисник или је одређа о означавању
корисника без дејства, сматра се да је уговарач осигурању закључио уговор у
своју корист, као и својих правних следбеника, а не у корист других лица. То
је корисник опозван, затим, уколико умре пре уговарача осигурања, као и кад
одбије право из уговора о осигурању.²¹

Нас ће интересовати статус корисника осигурања који није учесник уго-
ворног односа осигурања. Наравно, на првом месту ћемо посматрати његов
статус, као лица које има неке користи из уговора о осигурању живота, али и
његов статус као истовременог наследника уговарача осигурања. Осим тога,
веома је битно дефинисати ситуације, када корисник осигурања одбије тај
статус, односно, именоване, па ћемо, самим тим, анализирати статус и суме
осигурања у тој ситуацији. У вези са тим, битно је одредити и права повери-
лаца уговарача осигурања, као и могућности подношења тужбе за добијање
правних радњи дужника у случају да постоји намера уговарача осигурања да
их оштети или погодије.

18 Чл. 43, ст. 3 ЗВОН.

19 Чл. 43, ст. 1 ЗВОН.

20 Никола Николић, *Уговор о осигурању*, ДООЗ – Генерална дирекција, Београд 1957, 186.

21 *Препрат Шулцејн, Право осигурања*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005, 486; чл. 964 ЗОО.

Обзиром на коришћење термина „корисник осигурања”, који има своје значење код осигурања живота и односи се на тачно одређено лице или одређена лица, морамо рећи да се у појединим законским актима користе термини који су слични наведеном, али означавају лица са другим својствима, а не онима која има корисник осигурања. Осврнућемо се на поједине одредбе Закона о осигурању Републике Србије (даље: ЗО)²² које су непрецизне, кад је у питању коришћење термина „корисник услуга осигурања”. Наиме, ЗО користи термин корисник услуге осигурања, под којим подразумева уговарача осигурања. Иначе, у дефиницији предмета овог Закона се помиње корисник осигурања. Но, у одредби члана 15 законодавац користи термин корисник услуге осигурања, који се налази и у наслову истог. Та одредба се односи на заштиту права и интереса корисника услуге осигурања.²³ Али, у тој одредби се не дефинише ко је корисник услуге осигурања, а помињу се други субјекти чији интереси треба да буду заштићени од стране оних који се баве делатношћу осигурања, као и услужним делатностима у овој области. Наводи се да Народна банка Србије поступа по приговору корисника услуге осигурања у вези са радом друштва за осигурање, као и да корисник услуге осигурања има право на приговор и заштиту својих интереса код Народне банке. Најзад, у овој одредби се дефинише да Народна банка Србије ближе прописује начин остварења заштите права и интереса корисника услуге осигурања. Иако се, како смо видели, термин корисник услуге осигурања користи више пута, ни у једној се не дефинише које је то лице и каква овлашћења има у односу осигурања. Свакако да то лице не може бити корисник осигурања, јер ЗО демантује сам себе у одредбама чланова 82 и 83 који уређују обавезу давања информација уговарачу осигурања пре закључења и за време важења уговора о осигурању. Из ових одредаба се јасно види да је реч о уговарачу осигурања, а не о неком посебном лицу које би се могло називати корисником услуге осигурања.²⁴

3.1. Лица која могу бити именована за корисника осигурања

Уговарач осигурања може да именује било које физичко или правно лице за корисника осигурања. То је лично право уговарача, односно, његов једностранни правни акт. Уговарач не мора наводити разлоге због којих је неко лице именовано за корисника осигурања. Иначе, корисници осигурања могу бити и чланови уже породице уговарача осигурања, тј., лица која имају својство наследника, као што је речено. Иначе, наследници уговарача осигурања не могу да спрече именовање било ког лица за корисника. Уговарач осигурања може да именује корисника у самом уговору о осигурању, а може то учинити и посебним актом.²⁵ Уколико се за корисника осигурања именује лице које је, истовремено, наследник уговарача, то именовање се често врши путем тестаментa. Веомо је важно да акт, којим се неко лице одређује за корисника, садржи потребне

22 Закон о осигурању Републике Србије – ЗО, *Сл. гласник РС*, бр. 139/2014.

23 Озрен Узелац, „Општа и посебна правила о заштити интереса корисника услуге осигурања у српском и упоредном праву”, *Евројска ревија за право осигурања* 1/2016, 43.

24 *Ibid.*

25 Чл. 957, ст. 1 ЗОО.

податке о идентификацији тог лица. Корисник се може одредити тако што ће се навести његово име, а може се одредити и општим терминима. То значи да се могу навести и изрази као што су деца, супружник, итд. Сва лица која су имала наведена својства у тренутку смрти уговарача осигурања ће бити именована за корисника осигурања. Практично то могу бити и деца која су рођена након одређивања истих за корисника осигурања, као и брачни друг који је имао то својство у тренутку смрти уговарача.²⁶

Одређивање корисника осигурања може бити добродино и теретно. Ако је у питању добродино, онда се може рећи да се ради о поклону. Са друге стране, ако се ради о теретном одређивању, онда уговарач осигурања прима против-престацију. Тада се ради о одређивању повериоца као корисника.²⁷ Наследник који је именован као корисник осигурања има право на суму осигурања, чак и ако се одрекао наследног права.²⁸ Ако је одређено више корисника, али без одређивања који део осигуране суме припада појединим корисницима, тада се сума осигурања дели на једнаке делове, само, ако корисници нису и наследници уговарача осигурања.²⁹

Осигураник, односно, осигурано лице не мора дати сагласност за именовање корисника.³⁰ Тада је уговор о осигурању пуноважан, али није одређен корисник осигурања.³¹ Тада се поставља питање статуса суме осигурања.

Корисник може да буде одређен све до смрти осигураника, али о томе уредно мора бити обавештен осигуравач.³² Прихватање користи од стране корисника не подлеже неким посебним формалностима. Оно може бити и прећутно, па, чак, и без знања уговарача. Може се предвидети полисом да ће се сматрати да је корисник прихватио корист из уговора, ако је потписао додатак уз полису. Осим тога, корисник осигурања може дати пристанак и након смрти уговарача.³³

3.2. Корисник осигурања као наследник уговарача осигурања

Ако је корисник осигурања истовремено и наследник уговарача осигурања, поставља се питање да ли он мора да да изјаву о прихватању наслеђа, односно, коме ће припасти сума осигурања, ако се то лице одрекне наслеђа. У законодавству Србије, као и у већини других законодавстава, прихваћен је систем стицања наслеђа *ipso iure*, у тренутку смрти оставиоца. Лица која су наследници могу и да се одрекну наслеђа и тада ће се сматрати да та изјава има ретроактивно дејство и да та лица нису никада била наследници. Но, ако та лица прихвате

26 Чл. 957, ст. 3 и 4 ЗОО.

27 Наташа Петровић Томић, *Право осигурања – Систем*, Књига И, Службени гласник, Београд 2019, 663–664.

28 *Ibid.*, 664–665.

29 *Ibid.*, 665; Члан 958 ЗОО.

30 Чл. 957, ст. 2 ЗОО.

31 Н. Петровић Томић, 665.

32 Јасна Пак, *Право осигурања*, Универзитет Сингидунум, Београд 2011, 302.

33 *Ibid.*

наслеђе, тада говоримо о позитивној наследничкој изјави. Та изјава је потребна, како би настао наследноправни однос. Ради се о једностраном акту. Када наследник изјави да се прихвата наслеђа, он ступа у сва права и обавезе оставиоца, што доводи до остварења правног континуитета и не дозвољава се делимично прихватање појединих права из заоставштине. Значи, позитивна наследничка изјава се тиче садржине целог наследства, са свим правима, обавезама и дуговима. Овде ћемо споменути и неке изузетке, који се односе на различите правне основе позивања на наслеђе, односно, њихову кумулацију. Ради се о ситуацијама, када наследник може прихватити наслеђе по једном основу, а да се одрекне по другом. Нпр., корисник прихвати наслеђе одређено по закону, а одбије по завештању.³⁴ Иначе, право на одрицање од наслеђа је акцесорно право, јер оно настаје заједно са субјективним наследним правом.³⁵ По томе, негативна наследничка изјава има конститутивно дејство.

Именоване корисника осигурања у тестаменту не представља правни посао *mortis causa*. У том случају, именовани корисник се може одрећи наследног дела, а да, истовремено, задржи право по уговору о осигурању живота. Наиме, сума осигурања код уговора о осигурању живота у коме је именован корисник не постаје део оставинске масе уговарача осигурања.

Поменућемо и одредбу Закона о наслеђивању Републике Србије (даље: ЗОН)³⁶ која се односи на урачунавање наследног дела³⁷. У тој одредби, као и у другим одредбама које регулишу урачунавање у наследни део, не помиње се сума осигурања, као ни урачунавање исте у наследни део. Но, у Хрватској је другачије. Наиме, по Закону о наслеђивању Републике Хрватске (даље: ЗОНХ).³⁸ корисник осигурања не може бити сигуран да ће му припасти износ суме осигурања, независно од његовог законског наследног дела. Ако је у питању корисник осигурања, који је и законски наследник, тада ће се, на захтев осталих законских наследника, такав поклон узети у обзир код рачуњања наследних делова, у случају, када се урачунавају и поклони, које је оставилац дао законским наследницима. Међутим, неће се урачунати износ, односно, вредност суме осигурања, већ збир премија које је уговарач осигурања (оставилац) уплатио, ако је тај износ мањи од суме осигурања. У супротном, ако је тај збир већи, као вредност поклона узеће се износ суме осигурања.³⁹ Посветићемо се, мало касније, овом питању, кад буде било речи о повериоцима уговарача осигурања.

34 Драгица Живојиновић, „Позитивна наследничка изјава у систему стицања наслеђа *in vivo*“, 2015, доступно на адреси: <http://www.jura.kg.ac.rs/gp/16/1/clanci/zivojinovic.htm>, 8. 11. 2020.

35 Новак Крстић, „Изјава о одрицању од наслеђа“, *Зборник радова Правног факултета у Нишу* 52/2008, 146.

36 Закон о наслеђивању Републике Србије – ЗОН, *Сл. гласник РС*, бр. 46/95, 101/2003 – одлука УСРС и 6/2015.

37 Чл. 66 ЗОН.

38 *Zakon o nasljeđivanju Republike Hrvatske* – ZONH, *Narodne novine*, бр. 48/03, 163/03, 35/05, 127/13, 33/15 и 14/19.

39 Чл. 96 ЗОНХ.

3.3. Опозив корисника осигурања

Опозив корисника осигурања се може изјавити у било којој форми. Једино је важно да та изјава изражава праву вољу уговарача осигурања.⁴⁰ Уговарач осигурања не мора именовати новог корисника осигурања, након опозивања ранијег. Опозив од стране уговарача се може извршити до тренутка прихватања користи од стране корисника осигурања.⁴¹ Прихватање те користи из уговора се може извршити на било који начин, односно, било којом радњом. Након прихватања наведене користи, именовање корисника осигурања постаје неопозиво. Од опозива зависи и статус суме осигурања, као и статус других лица која имају одређена права према уговарачу или лица која ће имати статус наследника након смрти уговарача.

3.4. Права корисника осигурања

Анализираћемо статус корисника осигурања у смислу анализе права које он има након прихватања тог својства. Уговор о осигурању живота је алеаторан, па права корисника осигурања, такође, имају алеаторан карактер. Корисник ће имати право на корист из уговора, само ако се оствари ризик дефинисан уговором.⁴² Основно право корисника је да он има директно право према осигуравачу.⁴³ Међутим, осигуравач може да истакне све приговоре кориснику које може истаћи уговарачу. Он се, према кориснику може позивати на неплаћену премију, искључење из осигурања, итд.⁴⁴ Али, обавеза осигуравача је да исплати суму осигурања кориснику, без било какве директне или индиректне накнаде,⁴⁵ ако се испуне услови за наведено.

Овде ћемо дефинисати услове који морају бити испуњени да би корисник остварио своја права. Они су следећи: – да је корисник прихватио корист из уговора; – да корисник није опозван до наступања осигураног случаја; – да је корисник нацивео лице које је осигуран; и – да је наступио осигурани случај.⁴⁶ Наравно, овде се могу навести и други услови, везани, пре свега, за радње уговарача које се односе на одржавање уговора на снази, као и да је осигурано лице сагласно са именовањем корисника. Уговарач осигурања је тај који одређује висину суме осигурања, као и онај који испуњава обавезе из уговора, а исти може и раскинути. То значи да права корисника зависе и од испуњења обавеза од стране уговарача, односно, од његове воље да уговор одржи на снази.⁴⁷

Овде ћемо поставити питање да ли корисник осигурања може имати и неке друге користи, односно, да ли може да заложу полису осигурања, односно, да сумом осигурања по уговору о осигурању живота гарантује неки

40 Чл. 959, ст.1 ЗОО.

41 Чл. 959, ст.2 ЗОО.

42 Н. Петровић Томић, 667.

43 Чл. 960, ст. 2 ЗОО.

44 Н. Петровић Томић, 667.

45 Ј. Пак (2011), 302.

46 П. Шулетић (2005), 492.

47 *Ibid.*, 491.

свој дуг према повериоцу. Та могућност постоји, полиса може представљати средство за обављање таквих послова. Потребно је да се испуне услови везани за статус корисника осигурања, као и пристанак повериоца. Али, потребан је и пристанак уговарача, који мора бити у писменом облику и тај пристанак мора садржати и податке о повериоцу корисника осигурања, на кога се преноси право исплате суме осигурања.⁴⁸

У случају да је корисник осигурања умро пре доспелости суме осигурања, тада ће она припасти или наредном кориснику, ако је он именован, или уговарачу осигурања, ако други корисник није одређен.⁴⁹ То значи да ће и сума осигурања бити део заоставштине, након смрти уговарача.

Корисник осигурања може имати и одређене обавезе, како би испунио своје право по уговору о осигурању. Напред смо поменули да се корисник може именовати и у уговору о осигурању од последица несрећног случаја. Ако се код овог уговора догодио осигурани случај, тј., ако је несрећни случај имао за последицу смрт осигураника, корисник осигурања је дужан да о томе писмено обавести осигуравача и да прибави потребну документацију.⁵⁰ Осим тога, корисник осигурања је дужан да поднесе доказ о осигурању, доказ о плаћеној премији, као и доказ да је смрт наступила као последица несрећног случаја. Корисник, који није у уговору о осигурању изричито одређен, дужан је да поред наведене документације поднесе и доказ о свом праву на пријем осигуране суме.⁵¹ То значи да он мора доказивати и своје својство корисника.

4. ПОВЕРИОЦИ УГОВАРАЧА ОСИГУРАЊА

Често се дешава да је, код именовања корисника осигурања, намера уговарача непоштена према његовим повериоцима, односно, да уговарач тиме жели да их оштети. Наиме, по одредби члана 300,⁵² повериоци уговарача осигурања, као и повериоци осигураника немају никаква права према кориснику осигурања. Они не могу да наплате своја потраживања из суме осигурања, а не могу да покрену поступак ни за пленидбу исте. Сума осигурања не спада у имовину или заоставштину уговарача осигурања. Настоји се да суму осигурања добије оно лице које је одређено као корисник, па и у случају када је то лице, истовремено, и наследник. Међутим, постоји један изузетак, који се односи на случај када су уплаћене превисоке премије, које су несразмерно високе у односу на имовинске могућности уговарача осигурања у тренутку плаћања истих. Тада повериоци могу захтевати да им се врати део премије, који прелази наведене могућности.⁵³ Али, услов је да су испуњене и друге претпоставке за побијање дужникових правних радњи.

48 Чл. 962 ЗОО.

49 Чл. 963 ЗОО.

50 Здравко Петровић, Владимир Чоловић, Наташа Мрвић-Петровић, *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Службени гласник, Београд 2010, 184.

51 *Ibid.*, 185.

52 Чл. 961, ст. 1 ЗОО.

53 Чл. 961, ст. 2 ЗОО.

Сума осигурања на коју корисник има право по уговору о осигурању је имовина корисника и не може се сматрати имовином уговарача. Без обзира што би повериоци могли да подигну тужбу за побијање правних радњи дужника,⁵⁴ у случају да је уговарач осигурања плаћао несразмерно високе премије, поставља се питање да ли би наведено они могли да учине, имајући у виду да, осим те несразмерности, треба доказати и намеру уговарача, као и несавесност осигураног лица. Осим тога, овде се ради и о несавесности корисника који, како смо видели, не мора ни да зна да је именован. У односу на висину суме осигурања, одређује се премија. Премија се одређује по тарифама које одређује осигуравач. У вези са тим, треба дефинисати шта представља несразмеру. Да ли та несразмера треба да се посматра са становишта имовине уговарача или са становишта суме осигурања. Наравно, премија је и предмет посебних услова осигурања о којима се споразумевају уговарач и осигуравач. Може се десити да уговарач умре пре осигураног случаја. Тада се поставља питање даље важности уговора и плаћања премије. Најзад, у вези са могућношћу подизања паулијанске тужбе поставља се питање односа уговарача и корисника осигурања.

Обзиром да уговарач осигурања може одредити наследника за корисника осигурања по уговору о осигурању живота, а да, са друге стране, постоје повериоци који су имали потраживања према уговарачу, поставља се питање да ли се овде може говорити о одвајању заоставштине од остале имовине наследника, односно, корисника осигурања. Наиме, када дође до одвајања заоставштине, та имовина је подвргнута посебном режиму. То значи да наследник не може располагати њоме. Право да намире своја потраживања имају само они повериоци оставиоца који су поднели захтев за одвајање заоставштине од остале наследникове имовине. Остали повериоци ће моћи да се намире, тек када то учине повериоци који су поднели наведени захтев. Иначе, повериоци оставиоца не могу да се намире из посебне имовине наследника.⁵⁵ Предметно се ограничавају обавезе оставиоца према повериоцима на права и ствари из заоставштине.⁵⁶

Осим тога, потраживања поверилаца према оставиоцу спадају у дугове заоставштине или наслеђене дугове. То могу бити имовинске обавезе оставиоца, које могу да буду предмет наслеђивања, као и друге обавезе: неплаћени порез, неплаћене казне, трошкови лечења, итд. Ово је само једна врста дугова заоставштине.⁵⁷ Имајући у виду статус корисника осигурања, морамо рећи да, кад је у питању сума осигурања, не можемо говорити о одвајању заоставштине, односно, да се, у случају исплате суме осигурања кориснику, не може говорити о било каквим правима, како наследника, тако ни поверилаца. То значи да сума осигурања не спада у заоставштину и да се она исплаћује по основу уговора о осигурању и плаћених премија.

54 Услови за побијање правних радњи дужника су регулисани чланом 281 ЗОО.

55 Vuk Radović, Nenad Tešić, „On Creditor’s Supplemental Rights”, *Annals FLB – Belgrade Law Review* 3/2015, 157.

56 *Ibid.*, 158.

57 Славко Марковић, „Дугови заоставштине и редослед њихове исплате”, *Зборник радова Правно-економској факултету у Нишу*, св.7, 1968, 100–102.

5. СТАТУС СУМЕ ОСИГУРАЊА У СЛУЧАЈУ ИМЕНОВАЊА КОРИСНИКА

Обавеза осигуравајућег друштва по основу осигурања ограничена је сумом осигурања. У зависности, да ли су у питању обавезна и добровољна осигурања, зависиће и регулисање суме осигурања. Ако је у питању обавезно осигурање, онда је најчешће, законом одређена најнижа сума осигурања, односно, осигурани износ. Иначе, најнижи осигурани износ, који је одређен законом, јесте износ, испод којег осигуравач не може закључивати уговор о обавезном осигурању са осигураником. То не значи да је осигуравач ограничен у том делу, тј., да не може закључити уговор са осигураником на већи износ од предвиђеног у Закону. Значи, најнижи осигурани износ је износ осигуране суме до које осигуравач одговара за штету.⁵⁸ Код осталих врста осигурања, сума осигурања је одређена уговором о осигурању. Сума осигурања нема исти значај код осигурања имовине и осигурања лица.⁵⁹ Код осигурања лица се, код осигураног случаја, исплаћује сума осигурања, која представља битан елемент код закључења уговора о осигурању. Сума осигурања се, код ове врсте осигурања, не доводи у везу са претрпљеном штетом. Иначе, постоји изузетак, када се исплаћују трошкови лечења и изгубљена зарада.⁶⁰

У вези са исплатом суме осигурања, поставља се питање кумулације права на исплату суме осигурања, као и штете и да ли то право има и корисник осигурања. Иначе, кумулација ових права је дозвољена код осигурања лица. То произлази из схватања да се људски живот не може изразити у новчаном еквиваленту, односно, да се неимовинска штета на лицу не може егзактно обрачунати. Ако осигураник, може кумулирати наведена права, онда на то има право и корисник осигурања, ако је осигурани случај изазван радњом или пропуштањем неког лица за које се грађанскоправно одговара. У вези са овим се може поставити питање да ли корисник ужива сва права из уговора о осигурању. Ако позитивно одговоримо на наведено, а то јесте правило, онда корисници имају то право. Онај ко је штедео путем осигурања, не може бити у истој ситуацији као онај ко није штедео. То би управо био случај да је забрањено кумулирање накнаде штете и осигуране суме код осигурања лица. У вези са тим, нема законских ограничења да се закључи и више осигурања живота.⁶¹

И код осигурања од последица несрећног случаја, кумулација права на накнаду и суму осигурања је дозвољена, обзиром да сума осигурања нема обештећујући карактер, већ исплата представља контрапрестацију плаћеној премији осигурања. Код ових врста осигурања, осигуравачу је забрањено да

58 З. Петровић, В. Чоловић, Н. Мрвић-Петровић, 17–18.

59 Драган Мркшић, Здравко Петровић, Катарина Иванчевић, *Право осигурања*, Привредна академија, Нови Сад 2006, 60.

60 *Ibid.*

61 Berislav Matijević, *Osiguranje – management, ekonomija, pravo*, Naklada, Zadar 2010, 346.

се суброгира у права осигураника према одговорном лицу. Код осигурања лица и није реч о накнади штете.⁶²

6. ЗАКЉУЧАК

Корисник осигурања има законом дефинисана права према осигуравачу, односно, има право на исплату суме осигурања, које је директно право и које произлази из чињенице да је именован од стране уговарача осигурања. Но, корисник ће имати наведено право, ако буду испуњени услови које смо поменули. Корисник осигурања има директно право према осигуравачу, односно, он се непосредно обраћа осигуравачу за исплату суме осигурања. Исто право има и треће лице код осигурања од одговорности. Ипак, треће лице је доживело штету радњама осигураника, док корисник осигурања није претрпео штету и његово право произлази из воље уговарача која је садржана у уговору о осигурању живота.

Код дефинисања статуса корисника осигурања постављају се многа питања. Већину њих је домаћи законодавац у одредбама ЗОО регулисао на адекватан начин. Ипак, нека нису регулисана на одговарајући начин, а тичу се случајева могућности побијања правних радњи уговарача осигурања и доказивања да је издвајао несразмерно веће премије у односу на своју имовину, о чему је било речи, затим, на регулисање рока застарелости у овој области (што би по нашем мишљењу морало да се помене и у одредбама које регулишу осигурање живота у корист трећег лица), као и на питање да ли корисник осигурања има право на кумулацију права на суму осигурања и накнаду штете, што би требало појаснити посебном одредбом, без обзира што се у ЗОО дефинише да корисник осигурања има право на суму осигурања, односно, „осигурану своту”. Осврнућемо се, кратко, на друго питање које смо, овде, поменули, а односи се на застарелост. Наиме, може се догодити ситуација да је именован корисник осигурања, али то лице не зна за ту чињеницу, а уговарач осигурања је умро пре доспећа главнице или ренте, тако да се сума осигурања не може исплатити њему. Уколико корисник осигурања не поднесе захтев за исплату суме осигурања до истека рока застарелости, постоје мишљења да би сума осигурања требало да припадне, односно, да остане осигуравачу. Наиме, по том мишљењу, осигуравачи нису дужни да испитују ко је корисник осигурања⁶³. Да ли би такво решење могло да се прихвати код нас, имајући у виду начин регулисања овог питања у одредбама ЗОО?

У сваком случају, веома је значајно јасно дефинисати статус корисника осигурања, обзиром на његова права у односу на наследнике (без обзира да ли је и он именован за наследника), као и на повериоце уговарача осигурања.

62 Слободан Станишић, *Огледи из грађанској права (огабрани ауторски текстови са судском праксом)*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука 2005, 181.

63 М. Ćurković, *Kome ide osigurnina kod ugovora o osiguranju života ako se korisnik ne javlja kad se dogodi osigurani slučaj*, 30.09.2019., *Osiguranje.hr*; <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?20097>, 30. октобар 2020.

СПИСАК ЛИТЕРАТУРЕ

- Belanić L., „Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti”, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, Vol. 28, 1/2007.
- Ćurković M., „Kome ide osigurnina kod ugovora o osiguranju života ako se korisnik ne javlja kad se dogodi osigurani slučaj”, 30. 9. 2019, *Osiguranje.hr*, доступно на адреси: <https://www.osiguranje.hr/ClanakDetalji.aspx?20097>.
- Крстић Н., „Изјава о одрицању од наслеђа”, *Зборник радова Правној факултету у Нишу* 52/2008.
- Марковић С., „Дугови заоставштине и редослед њихове исплате”, *Зборник радова Правно-економској факултету у Нишу*, св. 7, 1968.
- Матијевић В., *Osiguranje – management, ekonomija, pravo*, Naklada, Zadar 2010.
- Мркишић Д., Петровић З., Иванчевић К., *Право осигурања*, Привредна академија, Нови Сад 2006.
- Николић Н., *Уговор о осигурању*, ДООЗ – Генерална дирекција, Београд 1957.
- Пак Ј., „Уговор о осигурању за туђ рачун или за рачун кога се тиче”, *Токови осигурања* 3/2018.
- Пак Ј., Бабић И., *Приручник за осигурање и љаво осигурања*, Триглав осигурање а.д.о., Београд 2020.
- Пак Ј., *Право осигурања*, Универзитет Сингидунум, Београд 2011.
- Петровић Томић Н., *Право осигурања – Систем*, Књига И, Службени гласник, Београд 2019.
- Петровић З., Чоловић В., Мрвић-Петровић Н., *Обавезна осигурања у саобраћају и накнада штете*, Службени гласник, Београд 2010.
- Purani G.M., „Life Insurance – Growth Engine of Society”, *International Journal of Research and Review*, Vol. 4, 6/2017.
- Radović V., Tešić N., „On Creditor’s Supplemental Rights”, *Annals FLB – Belgrade Law Review* 3/2015.
- Russell D. T., Chong J. T., Phillips G. M., „Raising Cash Under Duress And The Role Of Cash Value Life Insurance: An Educational Example”, *American Journal of Business Education*, Vol. 11, 2/2018.
- Smith M., Ray Hayhoe C., „Life Insurance: The Different Types of Policies”, *Virginia Cooperative Extension*, publication 354–143, 2005, Virginia State University, доступно на адреси: https://www.pubs.ext.vt.edu/content/dam/pubs_ext_vt_edu/354/354–143/354–143_pdf.pdf.
- Станишић С., *Опегди из грађанској љава (огабрани ауторски текстивови са судском љраксом)*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука 2005.
- Шулејић П., „Застарелост потраживања из правних односа осигурања као предмет законског регулисања”, *Ревизија за љаво осигурања* 2/2009.
- Шулејић П., *Право осигурања*, Центар за публикације Правног факултета у Београду, Београд 2005.
- Узелац О., „Општа и посебна правила о заштити интереса корисника услуге осигурања у српском и упоредном праву”, *Евројска ревија за љаво осигурања* 1/2016.
- Живојиновић Д., Позитивна наследничка изјава у систему стицања наслеђа *ipso iure*, 2015, доступно на адреси: <http://www.jura.kg.ac.rs/gp/16/l/clanci/zivojinovic.htm>.

Vladimir ČOLOVIĆ, PhD*

STATUS OF INSURANCE BENEFICIARY FROM
LIFE INSURANCE CONTRACT AS HEIR*Summary*

A life insurance contract can be concluded as insurance contract in case of death and term life insurance contract. The insurance beneficiary, as a person who is not a party to the contractual relationship, can be appointed in case of concluding a whole life insurance contract. However, the insurance beneficiary may also be named in the accident insurance contract, as well as in one form of personal insurance. The paper, first of all, pays attention to the insurance beneficiary as another person in relation to the contractor and the insured. Determining the status of the insurance beneficiary as the successor of the insurance contractor raises a number of questions concerning: – appointment; – revocation; – relations with other heirs of insurance contractor; – status of the sum insured; and – the relationship of the creditors of the insurance contractor to the insurance beneficiary. The paper analyzes the difference between a contract for someone else's account or for an account when it concerns, on the one hand, and a contract in favor of a third party, on the other, which is important from the point of view of insurance beneficiary status. In addition, the author, in short, pays attention to some basic characteristics of the life insurance contract and the reasons and objectives of its conclusion. Also, the paper raises the dilemma of the same treatment of the sum insured and gift when recalling insurance beneficiary, as well as the possibility of fraudulent actions of insurance contractor towards creditors, which concerns the allocation of higher premiums for life insurance contracts. In that sense, the paper concludes that these issues are not, completely, regulated in the domestic legislation, ie., the Act on Obligations of the Republic of Serbia.

Keywords: – *Life insurance.* – *Insurance beneficiary.* – *Insurance contractor.* – *Sum insured.* – *Heir.*

* Full Professor and Principal Research Fellow at the Institute of Comparative Law, Belgrade, v.colovic@iup.rs.

Др На

Н

У ч
српско
йосиу
йракс
на суб
лица
за йри
нанйн
ворнос
значи
је сло
ријаб
райив
ма од
ризику
мишљ
чини
обавез
равдав
ма кој

Кључн

* Ва

Vladimir ČOLOVIĆ, PhD*

STATUS OF INSURANCE BENEFICIARY FROM LIFE INSURANCE CONTRACT AS HEIR

Summary

A life insurance contract can be concluded as insurance contract in case of death and term life insurance contract. The insurance beneficiary, as a person who is not a party to the contractual relationship, can be appointed in case of concluding a whole life insurance contract. However, the insurance beneficiary may also be named in the accident insurance contract, as well as in one form of personal insurance. The paper, first of all, pays attention to the insurance beneficiary as another person in relation to the contractor and the insured. Determining the status of the insurance beneficiary as the successor of the insurance contractor raises a number of questions concerning: – appointment; – revocation; – relations with other heirs of insurance contractor; – status of the sum insured; and – the relationship of the creditors of the insurance contractor to the insurance beneficiary. The paper analyzes the difference between a contract for someone else's account or for an account when it concerns, on the one hand, and a contract in favor of a third party, on the other, which is important from the point of view of insurance beneficiary status. In addition, the author, in short, pays attention to some basic characteristics of the life insurance contract and the reasons and objectives of its conclusion. Also, the paper raises the dilemma of the same treatment of the sum insured and gift when recalling insurance beneficiary, as well as the possibility of fraudulent actions of insurance contractor towards creditors, which concerns the allocation of higher premiums for life insurance contracts. In that sense, the paper concludes that these issues are not, completely, regulated in the domestic legislation, i.e., the Act on Obligations of the Republic of Serbia.

Keywords: – *Life insurance.* – *Insurance beneficiary.* – *Insurance contractor.* – *Sum insured.* – *Heir.*

---

* Full Professor and Principal Research Fellow at the Institute of Comparative Law, Belgrade, v.colovic@iup.rs.